KONINKRIJK BELGIË

Federale Overheidsdienst

BUITENLANDSE ZAKEN, BUITENLANDSE HANDEL EN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

Jaarverslag van de Bijzondere Evaluator van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking

MAART

2021

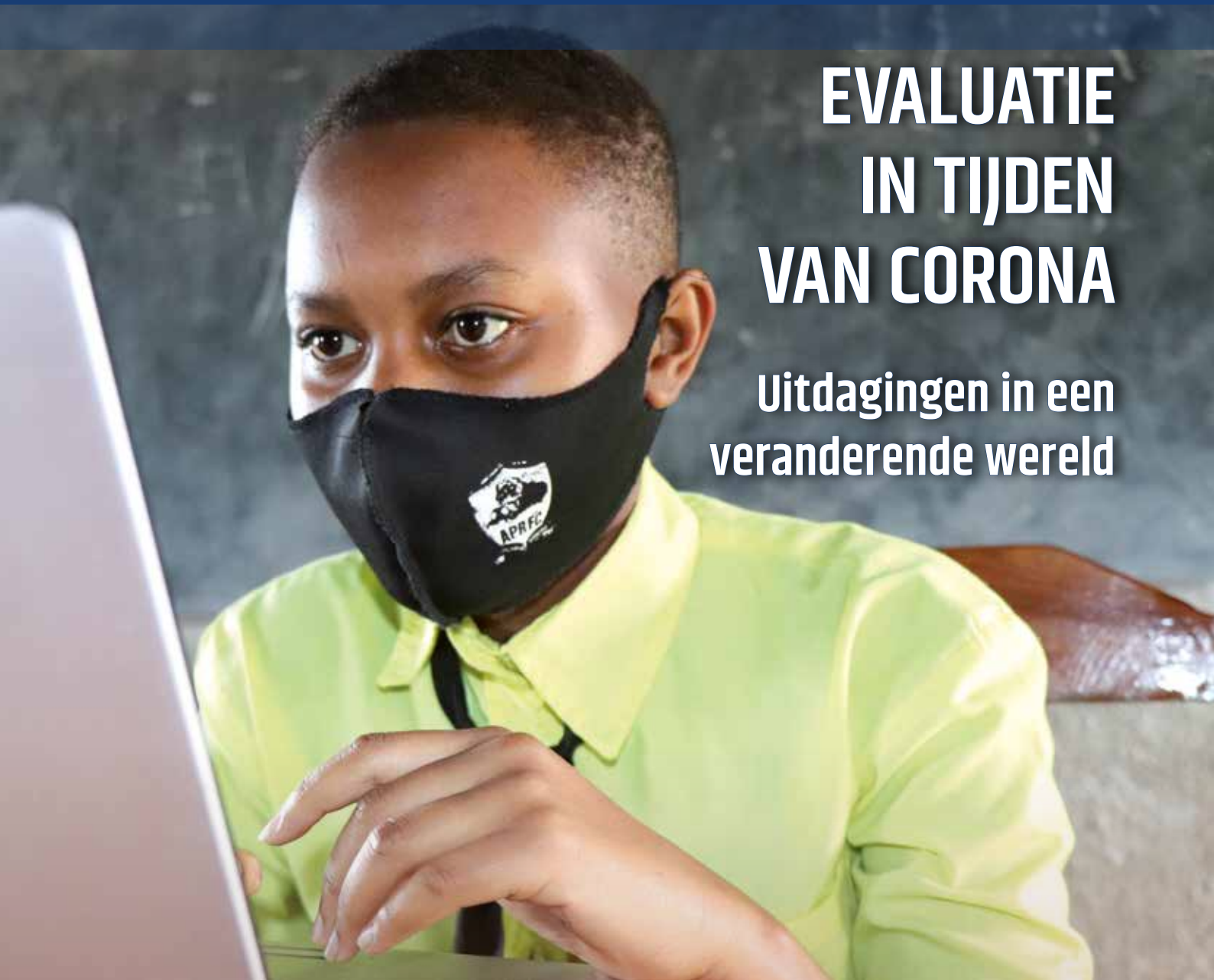

EVALUATIE IN TIJDEN VAN CORONA

Uitdagingen in een veranderende wereld

INHOUD

VOORWOORD 1

KERNBOODSCHAPPEN 2

Luik 1. Digital for Development 5

Luik 2. Aan de slag met Waardig Werk 13

Luik 3. Evaluaties en Covid-19 21

Luik 4. Ondersteuning aan andere evaluaties 24

Luik 5. Opvolging van recente evaluaties 29

Luik 6. De voortgang van het programma 33

AFKORTINGEN 35

BIBLIOGRAFIE 37

Coverfoto: © VVOB Rwanda/Wehubit. Project SCRATC²H 2050 wil de digitale vaardigheden van jongeren ontwikkelen door middel van coderen (Rwanda)

VOORWOORD

Het jaar 2020 zal vanwege de Covid-19-pandemie de geschiedenis ingaan als één van de meest turbulente jaren in decennia. Deze crisis van ongekende omvang, die de hele planeet treft, heeft gevolgen op gezondheids-, sociaal, economisch en cultureel niveau en raakt ieder van ons. De gevolgen van de pandemie hebben de bestaande ongelijkheden verscherpt en de kloof tussen arme en rijke landen nog groter gemaakt.

De crisis vormt niet alleen een bedreiging voor de verwezenlijking van de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's), maar zet ook de internationale solidariteit en het multilateralisme, waarvan België een sterke voorstander is, onder enorme druk. De stormloop op de aankoop van vaccins is hiervan slechts één voorbeeld. Dit heeft gevolgen voor zowel de formele als de informele economie, alsook voor de voedselzekerheid, reeds zwaar getroffen door andere crisissen, om nog maar te zwijgen van de bedreigingen voor de fundamentele vrijheden en de mensenrechten.

In deze context moeten wij ons aanpassen. Meer dan ooit moeten de internationale gemeenschap en de ontwikkelingsactoren samenwerken om resultaten te boeken. En meer dan ooit zijn solidariteit, innovatie en samenwerking nodig. Het is binnen deze dynamiek dat het werk van de Dienst Bijzondere Evaluatie past. Zij past zich aan de nieuwe context aan en streeft ernaar betrouwbare gegevens te verstrekken aan de actoren van de internationale samenwerking. Haar rol bestaat er in te leren van de initiatieven die in de ontwikkelingslanden worden uitgevoerd.

De evaluaties van de Dienst Bijzondere Evaluatie, die in maart 2020 van start gingen, zijn aangepast om rekening te houden met de gevolgen van de crisis en er zijn nieuwe accenten gelegd voor de evaluaties die sindsdien van start zijn gegaan. De evaluaties ‘Digital for Development’ en het ‘Gemeenschappelijk Strategisch Kader Waardig Werk’ kwamen op het juiste moment. De crisis heeft wel degelijk bijgedragen tot het versnellen van een digitale transformatie die niet zonder risico’s is. Doeltreffende sociale bescherming en inspanningen om waardig werk te versterken gaan verder dan noodhulp en zijn van essentieel belang gebleken.

In de evaluatie die door Enabel is uitgevoerd en in dit verslag is opgenomen, wordt haar respons op de pandemie in de partnerlanden onderzocht. De toekomst zal afhangen van de wijze waarop ontwikkelingsactoren erin slagen zichzelf opnieuw uit te vinden voor de verwezenlijking van de SDG's en de komst van een betere wereld. De pandemie doet geen afbreuk aan andere fundamentele vraagstukken, zoals de reactie op klimaatverandering en de kwaliteit van interventies in fragiele situaties. Integendeel, deze thema's worden relevanter in de toekomst en worden grondig onderzocht door de Dienst Bijzondere Evaluatie.

Cécilia De Decker
Bijzondere Evaluator van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking

De rol van evaluatie in een veranderende wereld

De coronapandemie had gevolgen voor de wijze waarop de Dienst Bijzondere Evaluatie (DBE) haar evaluaties uitvoerde, met logistieke, praktische en inhoudelijke uitdagingen. DBE dringt er sinds de uitbraak op aan om in elke evaluatie bijzondere aandacht te besteden aan de impact ervan. Evaluatie blijft een belangrijk instrument om bewijzen te leveren, lessen te trekken en een kritische blik te behouden.

Digitalisering: een middel en geen doel op zich

↑ *Project LEWUTI: gebruik van sms-toepassing*

De evaluatie toonde aan dat digitalisering een hefboom kan zijn voor het bereiken van de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's).

De strategienota Digital for Development (D4D) uit 2016 bleek een relevant basisdocument, terwijl het D4D-platform en Wehubit een meerwaarde betekenden en verdergezet kunnen worden. Meer centrale sturing was echter nodig en meer aandacht diende te gaan naar duurzaamheid, risico's en resultaten.

Aan het einde van deze evaluatie brak de coronapandemie uit met zowel opportuniteiten als risico's voor D4D-interventies. Een vervolgstudie werd eind 2020 opgestart.

GSK Waardig Werk: meer coördinatie en zichtbaarheid

De evaluatie onderzocht hoe negen organisaties via een Gemeenschappelijk Strategisch Kader (GSK) samenwerkten en toonde aan dat een thematische benadering hierbij toegevoegde waarde creëerde.

↑ *Werkneemster van een maquila (textielfabriek) in Nicaragua*

Deze organisaties bleken in staat om de zichtbaarheid te vergroten van het thema waardig werk in hun eigen werking en deze van hun lokale partners, alsook op beleidsniveau. Hierbij werd het coördinatieplatform positief ervaren. Er diende nog meer ingezet te worden op strategische samenwerking met andere actoren, alsook op gendermainstreaming.

Vanuit het beleid ontbrak een strategienota Waardig Werk. De coronacrisis toonde het belang aan van sociale bescherming en waardig werk in crisistijden.

Enabel en Covid-19

Enabel evalueerde in real time haar respons op de pandemie. Deze evaluatie benadrukte de relevantie van een voldoende flexibele langetermijnplanning, zodat programma's aangepast kunnen worden in noodsituaties.

Versterking van evaluatiecapaciteit blijft een prioriteit

De certificering van de evaluatiecapaciteit van Belgische met federale middelen gefinancierde ontwikkelingsactoren kende een vervolg in 2020. Er werd een nieuwe cyclus gelanceerd voor de certificering van dertien niet-gouvernementele organisaties en vijf voorheen 'onder voorbehoud' gecertificeerde actoren.

Migratie en ontwikkeling

De evaluatie van de Europese Commissie van het Europees Noodfonds voor Afrika (EUTF) werd opgevolgd in samenwerking met de Speciale Gezant Asiel en Migratie. De evaluatie toonde aan dat bij het EUTF te veel uiteenlopende projecten gefinancierd werden, terwijl niet duidelijk was op welke wijze de werkelijke grondoorzaken van migratie aangepakt werden. De coronapandemie maakt duidelijk dat de ene crisis de andere versterkt.

Opvolging van de evaluaties

Het jaar 2020 werd mede bepaald door een overgangsperiode naar een nieuwe regering, wat zijn weerslag had op de implementatie van de aanbevelingen van eerdere evaluaties.

Voor **voedselzekerheid** worden nieuwe accenten gelegd rond agro-ecologie, kleinschalige landbouw en duurzame voedselketens, in overeenstemming met de aanbevelingen. Slechts gedeeltelijk werden de aanbevelingen gevolgd die voortkwamen uit het Belgisch Fonds voor Voedselzekerheid, een holistische en multi-actorenaanpak, die mee focuste op voedingswaarde en toegang tot water. De pandemie vergroot de risico's voor voedselzekerheid terwijl die reeds onder druk staat door de vele crisissen. Het aantal mensen dat aan acute honger lijdt stijgt, waardoor ook de behoefte aan veerkrachtige voedselsystemen.

Op het vlak van **universitaire samenwerking** werden verschillende initiatieven genomen om de evaluaties van de programma's te versterken en de opvolging van de begunstigden van beurzen, de capaciteiten van de partnerinstellingen en de toegang van vrouwen tot steunmaatregelen te verbeteren. Deze sector werd sterk getroffen door de pandemie als gevolg van de reisbeperkingen.

Rond **wereldburgerschapseducatie** hebben de organisaties veel inspanningen geleverd om complementariteit en synergiën te versterken, een beroep te doen op intermediaire organisaties die dicht bij de doelgroepen staan, en de inclusie van moeilijk te bereiken doelgroepen te bevorderen. De betrokkenheid van zuidelijke partners blijft echter moeilijk.

Toch doen de NGO's verschillende inspanningen om de Noord-Zuidkloof te overbruggen. Een opmerkelijke ontwikkeling is dat er meer en meer rekening gehouden wordt met reflecties over (de-)kolonisatie.

© Kristof Vadino / Enabel

↑ *Project D4D: Computers in technische school in Karamoja regio, Oeganda*

LUIK 1 DIGITAL FOR DEVELOPMENT

DIGITALISERING ALS HEFBOOM VOOR ONTWIKKELING

Inleiding

Deze evaluatie vertrok enerzijds vanuit de strategienota Digital for Development (D4D) uit 2016, opgesteld door de Directie-Generaal Ontwikkelingssamenwerking en Humanitaire Hulp (DGD) en anderzijds vanuit de concrete toepassing van D4D-projecten.

De strategienota geeft aan dat D4D geen doel op zich is, maar een belangrijke rol speelt als hefboom voor het bereiken van de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's). In de nota worden drie strategische prioriteiten vastgesteld: een beter gebruik van (big) data, digitalisering voor inclusieve samenlevingen, en digitalisering voor inclusieve en duurzame economische groei.

Deze strategie steunt op de negen principes voor digitale ontwikkeling. Zo moeten de actoren bij de uitvoering van projecten onder andere rekening houden met risico's verbonden aan digitalisering en dienen ze te waken over de factoren die inspelen op de duurzaamheid en continuïteit. De actoren dienen ook partnerschappen op te zetten en te voorzien in een goed beheer en samenwerking tussen de verschillende lokale, Belgische en internationale ontwikkelingsorganisaties.

Aangezien digitalisering een middel en geen objectief is, werd er geen specifiek budget voorzien. De actoren konden gebruik maken van bestaande financieringsmechanismen of innovatieve middelen zoals investeringen uit de privésector. De strategienota bevat een aantal gebruiksmechanismen om de uitvoering van D4D-projecten te stroomlijnen, waaronder bijvoorbeeld de organisatie van Digital Talks om D4D beter onder de aandacht te brengen. Er werd ook een financieel instrument, namelijk Wehubit opgezet om samen te werken met de privésector. Wehubit wordt geïmplementeerd door Enabel in samenwerking met de Belgische Investeringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden (BIO) en financiert digitale initiatieven.

Scope

De evaluatie streefde twee hoofddoelstellingen na, met name beoordeelde ze de integratie van D4D in de ontwikkelingsprogramma's en de resultaten van de uitgevoerde interventies. Dit werd nagegaan door middel van casestudies en meta-evaluatie. Hierbij werd rekening gehouden met de relevantie en toegevoegde waarde voor de doelgroepen en eindbegunstigden. De evaluatie focuste zich aanvankelijk op interventies die tussen 2014 en 2018 plaatsvonden. In een later stadium werden enkele meer recente projecten toegevoegd. Hierdoor werd het mogelijk om een beter beeld te krijgen van recente ontwikkelingen.

Casestudies

Het team van evaluatoren ondernam in februari 2020 een veldonderzoek in Oeganda, waar verschillende projecten werden geëvalueerd. Twee andere projecten, E-Tamkeen (Marokko) en Unmanned Aircraft Systems (verschillende landen), werden vanop afstand geëvalueerd. Enkele projecten uit Oeganda worden ter illustratie toegelicht.

LEWUTI (Legal Empowerment of Women Using Innovation and Technology)

Het LEWUTI-project werd als deel van het Wehubit-programma uitgevoerd door BarefootLaw en Avocats Sans Frontiers (ASF). Het project werd positief ervaren. Vanuit afgelegen gebieden konden vrouwen via sms en interactieve voice-serviceplatformen degelijke, gerichte legale hulp krijgen bij juristen van BarefootLaw. De software werkte dus ook via sms, want niet iedereen heeft een smartphone. Om lokaal te bemiddelen kon BarefootLaw rekenen op lokale vrouwengroepen. Hierbij werd getracht om fysieke beperkingen en lokale dialecten te overkomen. Dit alles aan een laag tarief in een 'veilige omgeving' buiten de lokale mannelijke invloedssfeer. De juridische bijstand hielp om land- en gendergevoelige conflicten op te lossen.

↑ *Project LEWUTI: Vrouw wordt legale hulp geboden*

TTE (Teacher Training Education)

Het TTE-project werd opgezet door Enabel en het Oegandese Ministerie van Onderwijs om de competenties te versterken van docenten en toekomstige leraren die afstuderen aan de National Teachers' Colleges (NTCs). Het project verbeterde de schoolinfrastructuur en de kwaliteit van de opleiding. De toegang tot digitale tools en het leren van digitale skills werd door de veelal jeugdige studenten en de lokale staff als positief ervaren. Af en toe was er een verschil tussen generaties merkbaar of een gebrek aan toegang tot (beloofde) digitale middelen. De grootste moeilijkheid betreft duurzaamheid. Er zijn immers hoge kosten verbonden aan energiebevoorrading en het onderhoud van ICT-materiaal. Ook is er nood aan lokale technici in de colleges.

MDAD (Mobile Data Analytics for Development)

Het MDAD-project werd geïmplementeerd door het bedrijf Dalberg Data Insights (DDI) met hulp van het United Nations Capital Development Fund (UNCDF). DDI creëerde een digitaal platform (AIDA) om op basis van data en statistieken betere economische en sociale beslissingen te nemen. Bij dit project wijzen de evaluatoren erop dat projecten bij hun opmaak tijdig rekening moeten houden met risico's van digitale technologie. Het AIDA-platform werd amper gebruikt, wat de subsidie (1,2 miljoen euro) overdreven maakt. Ook wie wel gebruik maakte van het platform, de KCCA (de lokale overheid van hoofdstad Kampala) en een NGO (Hungerfighters Uganda), konden of wilden niet blijvend betalen voor toegang tot het platform. Het AIDA-platform én de data blijven namelijk eigendom van DDI, waarvan publieke en private afnemers afhankelijk gemaakt worden, wat niet duurzaam is.

Vervolgstudie naar de impact van Covid-19

Aan het einde van de evaluatie brak de coronacrisis uit, die voor een enorme versnelling van digitalisering gezorgd heeft. Verder onderzoek drong zich op. De Dienst Bijzondere Evaluatie besliste dan ook om een vervolgstudie naar de impact van Covid-19 op de D4D-projecten en strategie op te stellen. Deze vervolgstudie is eind 2020 van start gegaan en zal een update bevatten van projecten die gepland werden of in uitvoering waren. Zo kunnen de implicaties op lange termijn, zoals veranderingen in fondsenwerving, prioriteiten en digitale technologie, bekeken worden. Het eindrapport wordt voorzien medio 2021.

Bevindingen

Strategisch belang van de nota

De strategienota D4D is een relevant communicatiedocument dat D4D-projecten kan ondersteunen en een antwoord biedt op verschillende noden van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking. De nota bevat echter verscheidene lacunes. Een consensus-definitie van 'Digital for Development' of D4D-projecten is er niet en een aantal thema's moeten nog uitgediept worden, zoals toekomstige nichegebieden, de link met de SDG's en gender.

De nota formuleert een onvoldoende antwoord op de uitdagingen en risico's verbonden aan digitalisering. Er ontbreekt een roadmap voor de operationele toepassing, waardoor de aanpak verschilt van land tot land en niet alle actoren ondersteund worden met gepaste middelen. Een passend D4D-antwoord op de coronacrisis dringt zich op.

Politiek leiderschap

België is een pionier geweest in de formulering van een D4D-strategie en wordt erkend op Europees niveau, maar op internationaal vlak kunnen de verwachtingen en positionering nog verduidelijkt worden. Positief is dat de strategie verspreid werd door de actoren. Op het terrein zien we echter nog onvoldoende resultaat en leeft het gevoel bij de betrokken actoren dat de kennis rond D4D ontoereikend is. Er blijkt een gebrek aan centrale sturing en lokale toepassing van de strategie. Het ambassadenetwerk kan versterkt worden. De coördinatie tussen de Belgische actoren en (lokale en internationale) technische en financiële partners blijft een uitdaging.

↑ *Project D4D: Future Lab – Innovation Village in Kampala, Oeganda*

Risico's bij digitalisering

De coronacrisis heeft tot gevolg dat digitale technologie alleen maar belangrijker aan het worden is. De actoren moeten risico's goed inschatten om onder andere geen digitale kloof te laten ontstaan. Toegang tot betaalbare elektriciteit en ICT blijft voor velen moeilijk. Niet overal kan een D4D-initiatief even gemakkelijk opgebouwd worden. Om de technologie lokaal toe te passen, is er bovendien nood aan digitale competenties bij de actoren. Digitalisering kan in bepaalde contexten leiden tot desinformatie, bijvoorbeeld bij verkiezingen. Een mogelijk gevolg hiervan is dat er een gebrek aan vertrouwen in de nieuwe technologie ontstaat bij de bevolking. Deze risico's dienen beter in de strategie opgenomen te worden.

Duurzaamheid en resultaten

De D4D-interventies hielden doorgaans rekening met de lokale context en noden. D4D-interventies boden hierbij voordelen in de verbetering van goed bestuur, toegang tot diensten en informatie voor kwetsbare groepen. De resultaten zijn coherent met de drie strategische prioriteiten van de nota. De initiatieven zijn vrij goed geïntegreerd in het donorlandschap, maar een betere coördinatie en complementariteit tussen donoren is aangewezen.

Niet elke D4D-interventie houdt van bij de opstart van een projectcyclus evenveel rekening met de duurzaamheid van het project en de SDG's. Kennisoverdracht, ondersteuning en het aangaan van partnerschappen helpen hierbij.

Er is nog ruimte voor verbeteringen op het vlak van opvolging van de projecten en hun resultaten. Ook is er een tekort aan kapitalisatie in de landen waar België actief is. In de toekomst kunnen problemen opduiken op het vlak van capaciteit, financiering en het vinden van digitale oplossingen. Een goede inachtneming van context, risico's en duurzaamheidsfactoren bij interventies blijft noodzakelijk.

Rol van de actoren

Er worden in de praktijk veel verscheidene digitale initiatieven ondernomen, wat enigszins contraproductief is. Een betere focus en samenwerking tussen de actoren dringt zich op. De nota mist deels zijn doel bij de actoren gelet dat deze aangeven over onvoldoende kennis omtrent de D4D-prioriteiten te beschikken en onvoldoende gebruik maken van bepaalde mechanismen (bv. D4D-platform). Enabel deed wel al inspanningen om het digitale binnen haar werking aan te moedigen.

↑ *Project TTE in National Teachers' College in Unyama, Oeganda*

Ook het ontbreken van een apart budget voor D4D had enkele gevolgen. De lokale actoren kregen onvoldoende begeleiding van hun hoofdkantoren. Er was een gebrek aan technische bijstand en de nodige expertise in de Belgische partnerlanden. DGD heeft de uitdaging om de ANGS zoveel mogelijk op lokaal niveau te helpen. De ANGS zijn onvoldoende betrokken bij het D4D-platform en monitoren de feitelijke D4D-resultaten maar in zeer beperkte mate. Enabel dient blijvend in te zetten op succesvolle (proef-)projecten. Wehubit is een goed programma dat de mogelijkheid biedt relevante D4D-projecten op te zetten.

Aanbevelingen

Op het vlak van de strategienota

Versterking van het strategisch kader en de operationele toepassing van de nota

1. Bepaalde **strategische keuzes** beter uitwerken en naar voor brengen, zoals het beter toelichten van D4D-risico's en het bepalen van de plaats van D4D in de Belgische samenwerking.
2. Het **strategisch kader versterken** op verschillende niveaus.
3. Een **operationele roadmap** uitwerken door de bestaande expertise beter in kaart te brengen en een fonds voor technische bijstand voorzien.
4. Een duidelijk en omvattend **D4D-antwoord op de coronacrisis** bieden.

Op het vlak van de actoren

Het potentieel van elk kanaal van de Belgische samenwerking beter benutten.

1. Enabel wordt aangemoedigd aanwezig te blijven in sectoren waar de Belgische samenwerking een hoge toegevoegde waarde heeft, zoals onderwijs en opleiding, alsook te blijven inzetten op **innovatieve proefprojecten en bestaande projecten** met een meerwaarde.
2. ANGS kunnen hun **opvolging van D4D-resultaten** verbeteren om meer kennis te verwerven.
3. De **samenwerking met de privésector** beter benutten door bestaande mechanismen en mogelijke partnerschappen te onderzoeken (BIO, Wehubit).
4. Meer **bewustmakingsacties** ondernemen voor het grote publiek door bijvoorbeeld meer acties op het gebied van wereld-burgerschapseducatie die DGD via digitale middelen ondersteunt.

5. Enkele **mechanismen en initiatieven** aanpassen. Het Wehubit-programma van Enabel behouden en voorzien in schaalvergroting, indien voldoende onderbouwd. Ook dient ze projectoproepen te voorzien in prioritaire domeinen (bijvoorbeeld basisinfrastructuur). Op het vlak van humanitaire hulp kan DGD met meer specifieke selectiecriteria werken. Alle projectoproepen goed op elkaar afstemmen.
6. De **duurzaamheid en de monitoring** van D4D-interventies versterken, onder meer door kapitalisatieverslagen op lokaal niveau, uitwisselen van kennis en delen van best practices (D4D-platform) en rekening te houden met D4D in de evaluatieprocessen.
7. De **bewustwording en toe-eigening** van D4D-kwesties bevorderen bij de Belgische samenwerkingsactoren (zoals ANGS) door de uitwisseling van ervaringen te verhogen.
8. De **integratie** van D4D in interventies ondersteunen door de opvolging van D4D (context en risico's) bij projecten. DGD moet de ANGS zoveel mogelijk bijstaan.
9. Meer **enthousiasme** rond D4D creëren. Op centraal niveau zijn een onderling forum voor actoren en een betere coördinatie met lokale gesprekspartners gewenst. Op lokaal niveau helpen innovatie platforms en (in) formele D4D-uitwisselingsbijeenkomsten met technische en financiële partners.

© Wehubit

↑ *Project Africscout in Tanzania*

Antwoord van DGD

DGD neemt de aanbevelingen gedeeltelijk over, daar ze een veralgemeende ontwikkeling van D4D in de Belgische Ontwikkelingssamenwerking vooropstellen. D4D wordt gesteund als middel, niet als doel. DGD is akkoord om het strategisch kader van D4D te versterken, maar wenst de strategienota D4D niet te vernieuwen. DGD verkiest een korte tekst op te stellen om de doelstellingen, operationalisering en benaderingswijze van D4D uit te leggen.

DGD richt zich op D4D-mainstreaming en het potentieel van elk kanaal van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking. In de samenwerking met Enabel zal DGD geen specifieke D4D-projecten financieren, DGD legt de focus op het verminderen van ongelijkheden en het Leave No One Behind-principe. In de samenwerking met de ANGS zet DGD in op de verbetering van de kennis. D4D kan een hefboom zijn in de verdere ontwikkeling van de privésector. Het is echter niet de bedoeling dat de programma's 'Private Sector Development' worden omgebogen naar D4D-programma's.

DGD ondersteunt de aanbeveling aan de partners tot verdere integratie van D4D in de programma's, zodat de toegevoegde waarde van D4D als middel ruimer wordt aangewend. DGD gelooft eerder in informeren dan in enthousiasmeren en kijkt hiervoor naar de bestaande thematische platforms (Educaid, BecauseHealth, PLVZ). Het D4D-platform van Close the Gap zal geëvalueerd worden na afloop dit jaar.

Antwoord van Enabel

Enabel aanvaardt alle aanbevelingen aan haar gericht. Een vernieuwde D4D-visie maakt D4D-mainstreaming mogelijk, alsook het opnemen van D4D als een prioriteit. Enabel focust hierbij op inclusief digitaal ondernemerschap, digitale vaardigheden en competenties, digitale rechten en e-services building blocks. Een actie- en stappenplan met aandacht voor operationalisering en de D4D-principes wordt opgesteld.

D4D zal verder geïntegreerd worden in de (toekomstige) bilaterale portefeuilles. Daarbij worden digitale strategieën en opportuniteiten voor het dichten van de digitale kloof opgenomen. Succesvolle initiatieven zoals de Digital Enablers, D4D-toolbox of het Wehubit-programma zullen blijven bestaan en zo nodig opgeschaald worden om meer impact te verzekeren en lessen te leren. Lokale ondersteuning zorgt voor duurzaamheid, kwaliteit en inclusieve uitvoering van de interventies.

Enabel zal blijven deelnemen aan strategische dialogen en bijdragen aan de uitwisseling van kennis tussen Europese partners. Eerste verwezenlijkingen zijn de rol van Team Belgium bij de opstart van het African Union-EU D4D Hub project en de intentieverklaring van 11 lidstaten voor één Europese strategie voor digitale ontwikkeling. Enabel zorgt ervoor dat de continuïteit van haar interventies gedurende de coronacrisis verzekerd kan blijven en werkte een strategische response paper uit met betrekking tot D4D.

Antwoord van BIO

BIO gaat gedeeltelijk akkoord met de aanbevelingen die aan haar gericht zijn. In overeenstemming met haar investeringsstrategie zal BIO bedrijven blijven financieren waarvan de kernactiviteit digitaal is of waarvan de activiteiten een digitaliseringscomponent bevatten. BIO promoot de digitale agenda in verschillende fora en staat daarbij open voor samenwerking met andere actoren, zoals Wehubit.

Bedrijven worden reeds geholpen met capaciteitsopbouw door digitalisering en BIO zal deze inspanningen voortzetten. Via het Business Development Support Fund worden digitale projecten gesteund. BIO onderzoekt sinds 2019 ook de digitale behoeften van de financiële instellingen die bij BIO klant zijn, waarbij een tweede inventarisatie werd opgestart naar aanleiding van de coronacrisis.

Antwoord van ANGS

Deze evaluatie en haar aanbevelingen vormen voor de federaties de basis voor een nota die ze opmaken met de belangrijkste lessen en actiepunten om de ANGS te sensibiliseren over het thema. De federaties willen de aandacht vestigen op best practices die leven in de sector en blijven pleiten voor drempelverlagende initiatieven om kennis te delen. Het D4D-platform en de digitale sessies van Close the Gap, Wehubit en Enabel zijn daar voorbeelden van. Ook de strategische dialogen en collectieve leertrajecten van de GSK's en andere gelegenheden faciliteren deze kennisdeling.

De federaties beklemtonen dat digitalisering in ontwikkelingssamenwerking een hefboom moet zijn om de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen te behalen. Digitalisering is hierbij geen doel op zich. Een mogelijke zwakkere monitoring en kapitalisatie van digitaliseringsinitiatieven bij de ANGS heeft te maken met het transversale karakter ervan. Bovendien blijft een goede inachtneming van de context een algemene regel. De huidige crisissituatie blijkt digitalisering te versnellen, maar tegen de achtergrond van de digital divide wordt het des te belangrijker om aandacht te hebben voor de meest kwetsbare groepen (Leave No One Behind). Inclusiviteit blijft een aandachtspunt bij activiteiten en digitaliseringsinitiatieven in het kader van SDG's. De federaties onderlijnen het belang van het initiatiefrecht van de ANGS, maar engageren zich om D4D onder de aandacht te houden.

© DBE (Nico De Winter)

Project D4D: Ontmoeting met BarefootLaw in Oeganda

↑ *Project Waardig Werk: Jonge vrouw werkt in Burundi*

LUIK 2 AAN DE SLAG MET WAARDIG WERK

EN HET GEMEENSCHAPPELIJK STRATEGISCH KADER

Inleiding

Waardig werk werd in 2013 binnen de Belgische Ontwikkelingssamenwerking opgenomen als een prioritair thema. Vijf jaar geleden besloten negen Belgische organisaties dat ze wilden samenwerken om het thema waardig werk nog beter op de agenda te zetten.

Het Gemeenschappelijk Strategisch Kader (GSK) is een instrument dat voor zulke samenwerkingsverbanden voorzien werd in het Koninklijk Besluit (KB) van 11 september 2016. Een GSK biedt de mogelijkheid voor organisaties om te komen tot meer coördinatie en overleg, synergie en complementariteit, uitwisseling van geleerde lessen, en een strategische dialoog. Het GSK Waardig Werk is uniek en werkte als enige van 33 goedgekeurde GSK's samen rond een thema en geen land of regio, voor de periode 2017-2021.

Negen Belgische actoren (en hun lokale partners) vormen dus het GSK Waardig Werk: vier NGO's (WSM, FOS, Solsoc, Oxfam-Sol), twee mutualiteiten (Christelijke en Socialistische) en drie vakbondsinstituten voor ontwikkelingssamenwerking (IIAV van ACV, ISVI van ABVV en BIS van ACLVB).

Logo's GSK WW-actoren

Scope

Deze evaluatie heeft een lerend karakter en onderzoekt welke meerwaarde het strategisch kader heeft gecreëerd, welke elementen hebben bijgedragen aan succes of vatbaar zijn voor verbetering of aanpassing. Er werd tevens onderzocht welke elementen eigen zijn aan deze thematische benadering en hoe deze aanpak op een relevante, doeltreffende, efficiënte en coherente manier beantwoordt aan de doelstellingen van het GSK. Deze nevendoelstelling van de evaluatie kan lessen aanreiken aan toekomstige thematische GSK's. Het GSK Waardig Werk concentreert zich op de Waardig Werk-Agenda van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) en is coherent met de SDG's (Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen), onder andere SDG 8 'Waardig werk en economische groei'.

De vier pijlers van waardig werk volgens IAO:

1) werkgelegenheid creëren
2) rechten op het werk garanderen
3) sociale bescherming uitbreiden
4) sociale dialoog bevorderen

+ een transversale doelstelling: gender-gelijkheid bevorderen

Praktijkvoorbeelden vanuit het GSK Waardig Werk

SDG's in een Belgisch perspectief

In de uitgave 'De SDG's in een Belgisch perspectief – Mind the Gap' (2019) pleiten zes GSK WW-actoren in een gezamenlijke tekst voor meer beleidsaandacht voor het thema waardig werk bij het bereiken van de SDG's en respect voor de pertinente IAO-conventies, zoals de IAO-conventie 144 (tripartite consultations), die de basis vormen van het mandaat van de IAO. De GSK WW-actoren vinden dat te weinig de link gelegd wordt tussen de Waardig Werk-Agenda en de privésector. De GSK WW-actoren vragen voldoende aandacht voor het Verdrag inzake de Uitbanning van alle Vormen van Discriminatie van Vrouwen en een brede interpretatie van gender te hanteren. Waardig werk zou volgens hen best opgenomen worden in wereldburgerschapseducatie.

Synergie in Latijns-Amerika tussen lokale partners

In Latijns-Amerika werken lokale partners van verschillende GSK-actoren beter samen. In 2018 namen enkele syndicale partners van FOS en WSM deel aan de jaarlijkse IAO-vergadering, dankzij een (Boliviaanse) partnerorganisatie van Solsoc die sterk betrokken is bij de IAO-Conventie 190 over grensoverschrijdend geweld op de werkvloer. De deelname van de syndicale FOS-partner was een gevolg van haar deelname aan het Latijns-Amerikaanse netwerk van WSM in Bolivia en een continentale werkgroep met GSK-actoren in dat land.

Global Coalition for Social Protection Floors (GCSPF)

In 2019 lanceerde de EU een nieuw thematisch flagship programma om dekking door sociale bescherming uit te kunnen breiden binnen acht prioritaire landen. Het programma wordt uitgevoerd door IAO, UNICEF en de Global Coalition for Social Protection Floors (GCSPF), waar ook WSM en Oxfam-Solidariteit lid van zijn. Het programma focust op kindergeld, toegang tot gezondheid, ouderenzorg en inkomen voor de actieve bevolking. WSM is actief in Nepal en Senegal. Oxfam-Solidariteit is in Cambodja betrokken bij de uitrol van het programma.

© FOS

↑ *Werknemers van een maquila in Nicaragua*

Covid-19

De start van deze evaluatie werd vanwege de coronapandemie uitgesteld van maart 2020 tot mei 2020. De coronacrisis houdt enorme risico's in voor de meest kwetsbaren en hun toegang tot onderwijs, jobs en gezinsinkomen. De Verenigde Naties roepen op om net nu waardig werk te ondersteunen, omdat economisch herstel hand in hand gaat met sociale rechtvaardigheid. Op haar beurt verwijst de IAO naar internationale arbeidstandaarden in haar beleidskader van mei 2020, bedoeld om de sociaal-economische impact van de coronacrisis aan te pakken. De pandemie heeft ook de GSK WW-actoren en hun lokale partners gedwongen om hun werking op korte termijn te herzien en te herschikken. De GSK WW-actoren droegen bij aan het sociaaleconomisch antwoord van DGD op de uitdagingen van de pandemie, te lezen in het punt 'Sociale bescherming en waardig werk' van de nota.

Bevindingen

Het GSK Waardig Werk is geen ontwikkelingsprogramma op zich, maar een strategisch kader dat verschillende programma's omvat, in casu twee gemeenschappelijke programma's en een landenprogramma Azië van Oxfam-solidariteit. Bij aanvang van de evaluatie was het GSK, alsook de daaraan verbonden (gemeenschappelijke) programma's, iets meer dan drie jaar in werking. De uitvoering van het GSK Waardig Werk wordt gefinancierd door de programma's (financiering door DGD) en additionele fondsen van de actoren. Er werden in de periode 2017-2021 vanuit het GSK Waardig Werk interventies uitgevoerd in 35 landen verspreid over 3 continenten.

Gemeenschappelijk programma's, gecofinancierd door DGD	Interventiezones	Geraamd budget 2017-2022
gemeenschappelijk programma uitgevoerd door FOS, ISVI, Solsoc.	22 landen + België en 2 regionale/continentale projecten	43.546.550 €
gemeenschappelijk programma uitgevoerd door WSM, IIAV, BIS.	21 landen + België en 2 regionale/continentale projecten	45.299.701 €
Azië programma van Oxfam Solidariteit bevat een luik waardig werk.	3 landen in Azië	6.198.176 €

Bron: (gemeenschappelijke) programma's 2017-2021 van de GSK WW-actoren

Eigenheid

Eén van de belangrijkste instrumenten die de operationalisering in goede banen leidt en zorgt voor een effectief overleg, is het Coördinatieplatform Waardig Werk (CPWW). De coördinator van het platform (de referent) wordt hierin als cruciaal aanzien en blijkt een doeltreffende en participatieve katalysator tussen de negen organisaties. Het GSK Waardig Werk bestaat uit een sterk uitgewerkte gezamenlijke visie en een multi-actorenaanpak die deze visie in de praktijk moet brengen. Geografisch gezien kiest het GSK voor een aanpak op lokaal, nationaal, regionaal en globaal niveau. Het GSK Waardig Werk onderscheidt zich hiermee voldoende van de geografische GSK's, maar zou een beter onderscheid kunnen maken tussen de nationale en de regionale aanpak. Het succes van het GSK Waardig Werk vergt veel overleg als men bedenkt dat vakbonden, mutualiteiten en NGO's in hun organisatiestructuur verschillen, maar er toch in slagen vanuit een gezamenlijke visie te vertrekken en door elkaar ondersteunde acties te ontwikkelen.

Toegevoegde waarde

In de periode 2017-2019 hebben de acties van de GSK WW-actoren geleid tot meer zichtbaarheid voor het thema waardig werk, een duidelijke inbreng over dit thema op beleidsniveau en meer inzicht over wat waardig werk voor de eigen organisatie kan betekenen. Het GSK Waardig Werk heeft een toegevoegde waarde kunnen aantonen voor de negen organisaties en voor hun lokale partners. De actoren ontwikkelden ook nog een waardig werk-gids voor geografische GSK's en andere opleidings-en informatiesessies over waardig werk. De GSK WW-actoren namen deel aan de strategische dialogen met DGD.

Multi-actorenbenadering werkt versterkend

Elke GSK WW-actor draagt bij vanuit een eigen identiteit en specificiteit aan een of meerdere pijlers van Waardig Werk. In Afrika en Latijns-Amerika ligt een focus op sociale bescherming en arbeidsrechten, in Azië op sociale bescherming en sociale dialoog. De multi-actorenaanpak werkt versterkend en brengt een nieuwe dynamiek op gang. Het overleg tussen de actoren zorgt voor betere kennis van elkaars organisatie, lokale partners en netwerk. Er ontstaat vlugger een duurzamer coördinatie en coherente samenwerking in België en op het terrein. De evaluatie toont aan dat beter ontwikkelde banden met Enabel, DGD en lokale NGO's kunnen zorgen voor verbetering en een nog grotere slagkracht op beleidsniveau, meer aandacht voor waardig werk, en een versterkte strategische dialoog.

↑ *Project Waardig Werk: Man werkt zonder beschermkledij in India*

Waardig werk als prioriteit

Buiten enkele initiatieven vanuit DGD, ontbrak een formele strategie en duurzame oriëntatie in beleidsnota's rond het thema waardig werk op het niveau van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking. Verschillende diensten van DGD erkennen dat het GSK Waardig Werk dan ook bijdroeg aan de zichtbaarheid van het onderwerp en een invloed had op de Belgische samenwerking.

Recent maakt de coronapandemie het thema belangrijker. Minister Meryame Kitir gaf in haar beleidsverklaring aan waardig werk en sociale bescherming concreter in te zullen vullen. Op het moment van de evaluatie kon niet besloten worden of en in hoeverre er coherentie bestaat tussen de (politieke) benadering van het thema waardig werk en andere thema's en sectoren binnen het landschap van ontwikkelingssamenwerking, in België en op het terrein.

↑ *Project Waardig Werk: Township workshop in Zuid-Afrika*

Geleerde lessen

De belangrijkste aandachtspunten voor het GSK WW liggen op het vlak van de beperkte middelen om het GSK te coördineren en te realiseren en de nog beperkte coördinatie, overleg en uitwisseling met andere Belgische ontwikkelingsactoren. De actoren kunnen sterker inzetten op gendermainstreaming, de gezamenlijke strategievorming per continent en de samenwerking en complementariteit in functie van de noden en vragen die leven op het terrein. De Theory of Change (veranderingstheorie) kan hierbij helpen de onderliggende aannames expliciet te maken en in een kort narratief uit te werken.

Essentiële randvoorwaarden voor een succesvol thematisch GSK blijken een professionele referentenorganisatie, duidelijke afspraken, het bouwen aan wederzijds vertrouwen en het zorgen voor openheid en respect binnen het principe 'eenheid binnen de diversiteit'. Dit kunnen interessante lessen zijn voor de toekomstige GSK's. Gedurende de evaluatie werd duidelijk dat de thematische benadering navolging krijgt en de programmacyclus 2022-2026 vier thematische GSK's zal tellen, waaronder het GSK Waardig Werk. De andere thematische GSK's zijn: 'Veerkrachtige water-, bos-, en andere ecosystemen', 'Sustainable Cities' en 'Higher Education and Science for Sustainable Development'.

Vervolgevaluatie

De Dienst Bijzondere Evaluatie erkent de specifieke aanbeveling van de evaluatoren dat een evaluatie van het hele thema waardig werk nodig is. De evaluatie van het GSK Waardig Werk vormt de aanzet naar een toekomstige evaluatie van het thema waardig werk voor de hele Belgische Ontwikkelingssamenwerking gepland voor 2022.

Aanbevelingen

Aan DGD en de Minister van Ontwikkelingssamenwerking

1. Het thema waardig werk sterker op de **prioritaire beleidsagenda** zetten waardoor
   (i) een meer uniforme en coherente aanpak mogelijk wordt,
   (ii) de discrepantie verkleint tussen het politieke beleidsniveau en DGD,
   (iii) de wet effectiever uitgevoerd kan worden.
2. **Een strategische nota Waardig Werk** ontwikkelen, in lijn met de SDG's en de Agenda Waardig Werk, goedgekeurd door de Minister van Ontwikkelingssamenwerking.
3. Sterker verduidelijken wat DGD verwacht op het vlak van de **relatie tussen de geografische en thematische GSK's** om toekomstige verwachtingen, overleg, uitwisseling en coördinatie van activiteiten tussen beide typen GSK's duidelijker af te kunnen bakenen. Deze toenadering kan structureel gebeuren door bijvoorbeeld een jaarlijkse thematische - geografische GSK-uitwisseling en richt zich best op het delen van ervaringen en geleerde lessen.

↑ *Project Waardig Werk: Demonstratie van de inheemse bevolking in Colombia*

Aan de negen actoren van GSK WW

1. Meer tijd uittrekken voor **coördinatie en overleg**, met als gevolg betere participatie van GSK WW-actoren.
2. Het thema waardig werk **strategisch sterker** op de kaart zetten door de zichtbaarheid van acties te vergroten en de externe communicatie rond gezamenlijke standpunten en andere interventies te verbeteren.
3. **Multi-actorenbenadering** verder uitbouwen en strategisch versterken.
4. **Collectief leren** verbeteren door individuele expertise en ervaringen van de GSK WW-actoren beter te integreren.
5. De **veranderingstheorie** verder versterken met een narratief, waarbij onderliggende aannames uitgewerkt worden.

Aan alle actoren van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking

De **strategische samenwerking met lokale partners en andere actoren** versterken ter ondersteuning van het behalen van de GSK WW-doelstellingen en die van andere actoren door o.a. het kapitaliseren en verspreiden van geleerde lessen bij de ontwikkeling van de toekomstige thematische en geografische GSK's.

Aan BIO en Enabel

1. Duidelijker aantonen hoe het thema waardig werk in de **praktijk** gebracht wordt.
2. De mogelijkheden tot **samenwerking en uitwisseling met** de GSK WW-actoren toelichten.

Antwoord van DGD

DGD is tevreden over de algemene positieve beoordeling van het GSK Waardig Werk en aanvaardt alle aanbevelingen die aan haar gericht zijn. Deze evaluatie dient als inspiratiebron voor de Minister van Ontwikkelingssamenwerking Meryame Kitir en DGD. In de beleidsverklaring en beleidsnota 2021 van Minister Kitir is waardig werk opgenomen als een belangrijke prioriteit. Deze documenten onderstrepen het belang van sociale bescherming om de economische impact van de coronacrisis te beheersen. De Minister, DGD en de betrokken actoren werken samen om deze prioriteit concreet uit te rollen binnen de diverse kanalen van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking, ook als antwoord op de aanbevelingen.

DGD zal in 2021 een strategienota Waardig Werk ontwikkelen en voorstellen aan de Minister. DGD legt in deze nota uit wat ze onder 'waardig werk' verstaat en welke internationale benchmarks de verschillende uitvoerende partners van DGD moeten hanteren. Ook zal DGD de verhouding tussen de geografische en thematische GSK's verder verduidelijken. Er zijn al afspraken gemaakt met de actoren. Tot slot zullen geleerde lessen uit deze en andere voorgaande GSK's meegenomen worden in de nieuw opgestelde GSK's.

DGD heeft ook bijzondere aandacht voor de aanbeveling over de versterking van de veranderingstheorie en de versterking van de strategische samenwerking met lokale partners. DGD kan samenwerken met de Belgische actoren over deze onderwerpen om goede praktijken vast te stellen.

Antwoord van Enabel en BIO

Enabel en BIO aanvaarden de aanbevelingen die aan hen gericht zijn. Beide actoren zullen samenwerken aan concrete instrumenten voor waardig werk en kunnen hierbij het Coördinatieplatform Waardig Werk (CPWW), de IAO en andere belanghebbenden raadplegen, alsook uitnodigen mee na te denken over de uitvoering van deze instrumenten.

Enabel hervatte in 2020 een meer formele dialoog met de GSK WW-actoren en zal dit overleg verderzetten. Enabel bracht haar lopende Waardig Werk-acties in kaart en dit document zal ook regelmatig worden bijgewerkt. Enabel informeerde hierover de GSK WW-actoren en DGD.

Langs haar kant geeft BIO aan dat ze al rekening houdt met waardig werk in de milieu- en sociale analyse van haar projecten. In 2020 heeft BIO tweemaal het CPWW geraadpleegd in verband met investeringen. BIO wenst een systematische aanpak van overleg voor bepaalde projecten met hen te ontwikkelen.

Antwoord van de GSK WW-actoren

Het Coördinatieplatform Waardig Werk (CPWW) aanvaardt de aanbevelingen en ging ermee aan de slag. Men gaat akkoord om beter de interventies van het GSK Waardig Werk in kaart te brengen. Tijdens de periode 2017-2021 werden jaarlijks overzichten gemaakt van uitgevoerde synergiën en complementariteit. Een verdere zelfevaluatie over het huidige functioneren van het CPWW zal nog meer inzicht en verbeterpunten opleveren. Het platform stipt echter aan dat de negen organisaties verschillen qua financiële en personele middelen. Een betere tijdsbesteding is belangrijk, maar niet elke organisatie zal evenveel coördinatietaken opnemen.

Het CPWW gaat ermee akkoord om de multi-actorenbenadering verder uit te bouwen en te versterken. Wat betreft de veranderingstheorie, voegt het CPWW een narratieve beschrijving toe aan het GSK Waardig Werk 2022-2026. De multi-actorenbenadering moet bekeken worden in een breder kader en niet land per land. Deze benadering kan de partner -en landenkeuze sturen, maar het platform geeft aan dat dit voor haar niet het enige keuzecriterium is.

Om het collectief leren te bevorderen wordt in 2022 een leerplan opgesteld. Het (nieuw) GSK Waardig Werk 2022-2026 is ingediend en beschrijft pistes voor samenwerking met externe actoren rond kennisdeling, beleidsbeïnvloeding en de Waardig Werk-Agenda. Een specifieke financiering voor de coördinatie en de uitvoering van deze acties zal nodig zijn.

Het CPWW zal onderzoeken hoe de samenwerking met lokale en/of Belgische actoren en de externe communicatie in de toekomst beter kan. Het CPWW zoekt ook met DGD, Enabel en BIO naar mogelijkheden voor het delen van kennis en expertise over thema's binnen de Waardig Werk-Agenda. Daarnaast zoekt het CPWW met DGD, de federaties en de andere thematische GSK's naar mogelijkheden voor het plannen en operationaliseren van leermomenten voor de Belgische ANGS over waardig werk.

↑ *Project Waardig Werk: Landbouwers aan het werk in DR Congo*

© Enabel

↑ *Project Team Europe-Niger tegen Covid-19 in Niger*

LUIK 3 EVALUATIES EN COVID-19

Evaluaties door de Dienst Bijzondere Evaluatie

De coronapandemie had gevolgen voor de wijze waarop de Dienst Bijzondere Evaluatie (DBE) evaluaties uitvoerde. De crisis bracht immers logistieke en praktische uitdagingen met zich mee, zowel voor DBE als voor de consultancybureaus die de evaluaties uitvoerden. Telewerk en digitaal communiceren werden in veel gevallen de norm. De crisis zorgde ook voor inhoudelijke wijzigingen voor de uitvoering van evaluaties, aangezien de evaluatoren moeilijker ter plaatse konden gaan en voeling met het terrein verloren.

DBE dringt er sinds de uitbraak van de corona-pandemie op aan om in elke evaluatie bijzondere aandacht te besteden aan de impact ervan. Hoewel de evaluaties van 'Digital for Development' en 'Gemeenschappelijk Strategisch Kader Waardig Werk' uit dit jaarverslag van start zijn gegaan vóór het uitbreken van de coronacrisis, werd er ook rekening gehouden met de gevolgen van de pandemie.

De **evaluatie van Digital for Development (D4D)** formuleerde een specifieke aanbeveling met betrekking tot Covid-19. Omdat de evaluatie afgerond werd vooraleer een echte impact duidelijk werd, startte DBE in samenspraak met haar stakeholders een vervolgstudie op. Deze evaluatie gaat na hoe is omgegaan met de opportuniteiten en risico's van digitalisering in coronatijden en welke impact Covid-19 had op de D4D-interventies die reeds gepland of in uitvoering waren.

De **evaluatie van het Gemeenschappelijk Strategisch Kader Waardig Werk (GSK WW)** bevestigde dat het internationale kader (Agenda 2030 en Agenda Waardig Werk) des te relevanter zal worden om de gevolgen van de coronacrisis te bestrijden. Er zal in toekomstige acties meer nadruk gelegd worden op sociale bescherming, veiligheid en preventie. DBE zal de coronacontext meenemen in haar verdere evaluatie rond waardig werk.

Met de impact van de pandemie wordt ook rekening gehouden in onze lopende en toekomstige evaluaties. Zo gaat onder andere de **evaluatie van het Belgisch beleid van core funding** van de internationale, multilaterale partnerorganisaties na hoe core funding werd gebruikt voor een snelle Covid-respons en hoe aanvullende geoormerkte financiering ingezet werd.

Antwoord van DGD op Covid-19

De Directie-Generaal Ontwikkelingssamenwerking en Humanitaire Hulp (DGD) ontwikkelde twee nota's als antwoord van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking op de uitdagingen van de pandemie in de partnerlanden en voor de partnerorganisaties van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking en humanitaire hulp. De twee nota's dienen als leidraad voor acties van en voor de Belgische ontwikkelingsactoren. De eerste nota gaat dieper in op het gezondheidsluik en de sanitaire uitdagingen van de coronapandemie. De tweede nota betreft de sociaaleconomische component van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking en humanitaire hulp. Verschillende Belgische actoren konden input leveren aan DGD bij de totstandkoming van deze nota's. DBE hield bij haar evaluaties dan ook rekening met deze nota's en verspreidde deze aan de consultants die voor DBE evaluaties uitvoeren.

↑ *Richtlijnen en maatregelen tegen Covid-19 in Benin*

Evaluatie van de respons van Enabel op Covid-19

De coronacrisis kende een impact op elk land waarin Enabel actief is. Als reactie paste Enabel haar interventies aan om een rechtstreeks antwoord op de gezondheidscrisis te bieden en de neveneffecten te verzachten. In die context evalueerde Enabel in real time haar respons op de pandemie voor de periode maart tot augustus 2020 in de 14 partnerlanden van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking met focus op Benin, Niger en de Democratische Republiek Congo.

Het doel van deze evaluatie bestond erin om de gevolgen van de pandemie op de interventies van Enabel te evalueren en te beoordelen op relevantie en interne en externe coherentie. Er werd gekozen voor een meervoudige casestudy-aanpak om een grondiger inzicht te krijgen op de besluitvorming enerzijds en anderzijds de factoren die aanpassingen vergemakkelijkten of belemmerden. De evaluatie beoordeelde verder de alertheid en het innovatievermogen van Enabel in tijden van crisis.

↑ *Twee ambulances worden geleverd aan het St Joseph Hopital (Covid-19-referentieziekenhuis) in Kinshasa, DR Congo*

Geleerde lessen

Enabel onderzocht haar aanpassingsvermogen aan een snel evoluerende context. Het voorzien van lange termijnprogramma's (o.a. versterking van gezondheidsstelsels en voedselzekerheid) en eenvoudige procedures bleek voldoende relevant en flexibel. De reactie van Enabel bestond uit aanpassingen van bestaande interventies om de continuïteit ervan te waarborgen. Er werd steun verleend aan kwetsbare bevolkingsgroepen, wanneer ze al vóór de pandemie de doelgroep waren. Maar de evaluatie bleef kritisch of Enabel daadwerkelijk met haar aanpak de groepen ondersteunde die het zwaarst door de crisis waren getroffen.

Voor de partnerschappen van Enabel bleek een nauwe samenwerking met centrale en gedecentraliseerde institutionele partners van essentieel belang. Hoewel de afstemming op nationale responsplannen aangewezen leek, was het van belang dit op kritische wijze te doen en de gevolgen van de maatregelen op de begunstigden verder te analyseren. Goede relaties tussen donoren en ontwikkelingsorganisaties op landenniveau waren van belang om een soepel antwoord mogelijk te maken.

Enabel voerde als deel van de respons relevante innovaties door, maar deze bleven beperkt omwille van tijdsgebrek, een gebrekkige kapitalisatie van goede praktijken en een beperkt wettelijk kader. De evaluatie gaf ook het belang aan van soepele werkwijzen en geleerde lessen. Een soepel beheer van de operationele werkwijzen liet toe een hecht en gemotiveerd team in stand te houden. Dit ondanks de afstand tussen het hoofdkwartier en het terrein, en de onzekerheid over de evolutie van de pandemie. Dankzij de respons werd ook het aspect 'lerende organisatie' van Enabel versterkt.

Communautés de pratiques in DR Congo

Binnen de structuur van Enabel hebben verschillende Communautés de pratiques (CoP) een cruciale rol gespeeld in de respons van Enabel, zo ook de CoP opgestart door de gezondheidsunit van de Dienst Thematische en Sectoriale Expertise van Enabel. Deze CoP had tot doel de communicatie tussen deskundigen in het hoofdkantoor te Brussel, de lokale vertegenwoordiging en de projectteams op het terrein te vergemakkelijken door het verzamelen van initiatieven en ervaringen, het delen van goede praktijken en wetenschappelijke gegevens. In de DR Congo ondersteunde de CoP het Saint Joseph Hospital in Kinshasa in de strijd tegen het coronavirus. Er werden meerdere vergaderingen per week gehouden tussen de crisiseenheid in de DRC en experts van de CoP gezondheid. Ze bespraken onder andere de relevantie van het gebruik van prioritaire anesthesiemachines. De CoP-gezondheidsexperten hielpen ook met de categorisatie van zuurstofconcentratoren.

PARERBA-project in Senegal

Om de sociaal-economische respons van de Senegalese overheid te ondersteunen, heeft Enabel het PARERBA-project voor de vermindering van plattelandsemigratie in de regio van het aardnotenbekken, bijgestaan. 620 ton uien werden gekocht bij lokale boeren en verdeeld onder de meest kwetsbare huishoudens. Enabel hielp met deze actie enerzijds producenten, die geconfronteerd werden met logistieke beperkingen om hun oogst te verkopen, en anderzijds kwetsbare huishoudens. Een win-winsituatie.

Globale evaluatiecoalitie

De Covid-19 Global Evaluation Coalition ontstond in 2020 als een onafhankelijk samenwerkingsproject om kennis te bundelen over strategieën om de coronacrisis te beheersen in een ontwikkelingscontext. Deze coalitie bestaat uit een netwerk van onafhankelijke evaluatiediensten voor ontwikkelingssamenwerking van verschillende landen en multilaterale instellingen (waaronder onafhankelijke VN-evaluatiediensten). DBE volgt deze coalitie op en steunt het globale doel van deze coalitie om samenwerking en synergie te versterken tussen evaluatiediensten en de duplicatie van onderzoek te vermijden. De coalitie startte een eigen website op, waar ze kennis en evaluatierapporten verzamelt ter ondersteuning van een aanpak van de pandemie in ontwikkelingslanden. Op de website staan zowel evaluatierapporten die lessen trekken uit vorige pandemieën en crisissen, als rapporten die aangeven hoe (gezamenlijke) evaluaties zich kunnen aanpassen aan de gevolgen van de coronapandemie. De website van de coalitie zal worden aangepast in functie van de komende noden.
http://www.covid19-evaluation-coalition.org.

Om dit hoofdstuk van het jaarrapport van DBE af te sluiten, houden we best voor ogen dat de pandemie nog steeds gaande is. Sommige gevolgen (of de schaal waarop deze zich zullen voordoen) zijn nog niet gekend. We zullen moeten toezien op verscheidene aanpassingen aan projecten en programma's. Meer dan ooit is het van belang dat ontwikkelingsdonoren en -actoren samenwerken en een krachtdadige, vernieuwende en inclusieve aanpak hanteren. Zeker is dat de coronapandemie en de gevolgen ervan voorlopig niet uit de context van evaluaties weg te denken zijn. Dit geldt voor DBE, alsook voor alle actoren van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking.

↑ *Mondmaskers worden uitgedeeld in Benin* *© Enabel*

LUIK 4 ONDERSTEUNING AAN ANDERE EVALUATIES

Parallel met de uitvoering van haar evaluatieprogramma ondersteunt de Dienst Bijzondere Evaluatie (DBE) de evaluaties van de organisaties die door de Belgische Ontwikkelingssamenwerking worden gefinancierd. Zo is de dienst verantwoordelijk voor het certificeren van de evaluatiecapaciteit van deze organisaties. Bovendien is DBE aanwezig in bepaalde stuurgroepen, bijvoorbeeld van de Belgische Investeringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden (BIO). Ten slotte sluit de dienst zich aan bij internationale initiatieven. DBE volgt van dichtbij bepaalde evaluaties op van de Europese Unie, wat toelaat om de bijdragen van België als lidstaat te evalueren.

Certificering van evaluatiecapaciteiten

DBE is verantwoordelijk voor de certificering van de evaluatiesystemen van de organisaties van de gouvernementele en niet-gouvernementele samenwerking. Deze certificering werd voorzien in de wet betreffende de Belgische Ontwikkelingssamenwerking van 2013. DBE heeft tussen 2017 en 2020 79 certificeringsaanvragen ontvangen. Dertien organisaties en vijf voorheen 'onder voorbehoud' gecertificeerde actoren hebben eind 2020 een aanvraag ingediend en worden momenteel verwerkt. Hoewel certificering niet verplicht was, ondergingen bijna alle organisaties deze oefening. Dit proces toont het belang aan dat de organisaties hechten aan evaluatie om de kwaliteit van hun interventies te verbeteren en hun acties te verantwoorden. DBE voorziet om dit jaar een transversale analyse uit te voeren van de resultaten van de certificeringsoefening. Deze analyse zou ook moeten bijdragen om de toekomstige invulling van deze oefening te duiden.

DAC-criteria evenement

DBE versterkt ook verder evaluatiecapaciteiten en organiseerde op 21 januari 2021 een webinar over het gebruik van de OESO-DAC Evaluatiecriteria voor Ontwikkeling, in samenwerking met de OESO, ACODEV, Fiabel, ngo-federatie en Enabel. Deze criteria werden aangepast om beter te beantwoorden aan het nieuwe ontwikkelingslandschap en de behoeften van de Agenda 2030 voor Duurzame Ontwikkeling. DBE communiceerde over de DAC-criteria en deze wijziging uitvoerig in haar vorige jaarverslag. Het webinar werd positief onthaald en bracht ongeveer 150 medewerkers van verschillende overheidsinstanties, NGO's en andere actoren binnen de ontwikkelingssector bij elkaar. De sprekers benadrukten dat het gebruik van de evaluatiecriteria telkens moet worden aangepast aan de context van de onderzochte interventie. De OESO publiceerde recent een nieuwe brochure op haar website 'Applying Evaluation Criteria Thoughtfully' die deze discussie verder zet.

↑ *Better criteria for better evaluation*

Evaluaties uitgevoerd door BIO

DBE maakt deel uit van de stuurgroep van de evaluaties die worden uitgevoerd door BIO. Het beheerscontract bepaalt dat BIO jaarlijks een steekproefevaluatie uitvoert van haar interventies. In de afgelopen vijf jaar hadden deze evaluaties betrekking op 20 investeringsprojecten voor een totaalbedrag van 125 miljoen euro. Deze evaluaties maken het mogelijk om de relevantie, de doeltreffendheid en de duurzaamheid van de investeringen van BIO te onderzoeken en indien nodig in vraag te stellen. Zij maken deel uit van een leer- en verantwoordingsoefening, maar hebben echter ook beperkingen waarop DBE de aandacht vestigt: te beperkte budgetten (60.000 euro per jaar), een twijfelachtige representativiteit van de steekproef en een gebrek aan kwaliteitsindicatoren en -gegevens. Toch zijn de laatste jaren inspanningen gedaan om het informatiesysteem te verbeteren.

Vorig jaar richtte de evaluatie van BIO zich op risicokapitaalinvesteringen in Sub-Sahara Afrika. Deze investeringen zijn gericht op effecten op lange termijn, op capaciteitsontwikkeling en op het verbeteren van sociale en milieuaspecten. Gezien de indirecte aard van deze risicokapitaal-investeringen, kunnen de ontwikkelingseffecten minder zichtbaar en direct lijken dan bij directe investeringen. Op 31 december 2019 had BIO in totaal 126 miljoen geïnvesteerd in 20 private-equityfondsen in Sub-Sahara Afrika.

Deze 20 fondsen hebben op hun beurt geïnvesteerd in 226 bedrijven. Deze bedrijven vertegenwoordigen in totaal 25.000 directe en 177.000 indirecte jobs (met name via onderaannemers).

De casestudies van de evaluatie toonden aan dat een bijdrage werd geleverd aan de ontwikkeling van de agro-industrie, energievoorziening en gezondheidszorg. Er bleek ook waardecreatie op lokaal niveau. De jobs in ondersteunde ondernemingen werden over het algemeen goed betaald, maar met zeer grote verschillen tussen de ondernemingen. Sommige arbeiders verdienden naar verluidt niet meer dan 3,20 dollar per dag. In de evaluatie wordt aanbevolen de lonen en arbeidsomstandigheden beter te evalueren en de genderindicatoren te versterken.

Deze evaluatie plaatste vraagtekens bij de positionering van BIO, dat tot nu toe over het algemeen een kleiner aandeel heeft genomen dan haar mede-investeerders. Het aandeel van BIO vertegenwoordigt gemiddeld 8% van deze fondsen. Het voordeel van BIO is dat de portefeuille wordt gediversifieerd en het risico klein wordt gehouden, maar anderzijds vermindert dit een hefboomwerking en zijn de investeringen minder gericht op strategische prioriteiten. In de evaluatie wordt aanbevolen een groter aandeel te nemen in specifieke fondsen en meer aandacht te besteden aan meer specifieke strategische prioriteiten. Tot slot heeft BIO flexibel gereageerd op de pandemie door een noodfinancieringsfaciliteit voor getroffen klanten te ontwikkelen. Ze creëerde ook enkele toolkits om bedrijven te ondersteunen.

Belgische participatie in MOPAN

De Belgische Ontwikkelingssamenwerking besteedt elk jaar nagenoeg een derde van haar uitgaven aan multilaterale samenwerking. Een groot deel van deze uitgaven is niet-geoormerkt en betreft algemene middelen van de multilaterale organisaties. Dit betekent dat de opvolging van deze fondsen door DGD in de eerste plaats op het institutioneel en beheersmatig niveau van deze partners dient te gebeuren. Dit is één van de redenen waarom België lid is geworden van het Multilateral Organisational Performance Assessment Network (MOPAN). MOPAN is een netwerk van 19 landen dat multilaterale organisaties beoordeelt op hun doeltreffendheid en waarvan het Secretariaat gevestigd is bij de OESO in Parijs.

De bijdrage per lidstaat aan MOPAN bedraagt 198.000 euro per jaar en kadert binnen een Memorandum of Understanding dat afgesloten wordt voor een periode van drie jaar. DBE vertegenwoordigt België in de stuurgroep, een belangrijk instrument van MOPAN dat zowel DGD als onze beleidsmakers toelaat om de multilaterale organisaties op te volgen en te sturen. DGD was betrokken als co-lead van de evaluatie van UNEP (United Nations Environment Programme) in 2020. Ook onder andere IAO en UNICEF werden vorig jaar aan een beoordeling onderworpen. Het werk van MOPAN wordt erg gewaardeerd en is nuttig voor toezicht, controle en evaluatie van het werk van multilaterale samenwerkingsorganisaties die door ons land gefinancierd worden.

MOPAN ziet het belang in van een blijvende aandacht voor de gevolgen van de coronapandemie. Het netwerk voorziet in 2021 een analytische studie over de wijze waarop multilaterale organisaties hun reguliere mandaat zijn blijven uitoefenen, hun middelen en deskundigheid als hefboom hebben gebruikt en hoe doelmatig zij zijn geweest om snel te reageren - en tegelijk doeltreffende interventies en resultaten te produceren.

OESO-DAC Peer Review – Rol van het Parlement

DBE voorzag in haar jaarverslag van maart 2020 een hoofdstuk over de rol van het Federale Parlement binnen de Belgische Ontwikkelingssamenwerking. De OESO communiceerde in 2020 de resultaten van haar vijfjaarlijkse Peer Review die de Belgische Ontwikkelingssamenwerking doorlicht.

De OESO kwam tot de conclusie dat België nog geen stappenplan ontwikkelde om te komen tot de doelstelling om 0,7% van het Belgische BNP te besteden aan Ontwikkelingssamenwerking. Nochtans steunt het Federale Parlement duidelijk de doelstelling en was dit een aanbeveling in de vorige OESO Peer Review uit 2015. België is een stabiele donor, maar dergelijk stappenplan zal volgens de OESO des te belangrijker zijn in een post-corona economische context. In het regeerakkoord van de nieuwe regering is opgenomen dat zo'n stappenplan ontwikkeld zal worden. Verder stelde de OESO vast dat het Federale Parlement weinig tot niet ingelicht werd over de resultaten van beleidscoherentie. Wel leek België te waken over haar legale plichten, waarbij de Belgische wet om aasgierfondsen te bestrijden aanzien werd als positief.

De OESO kwam tot slot terug op wat DBE schreef in haar vorige jaarverslag. De OESO stelde vast dat het Federale Parlement een rol te spelen heeft in het beoordelen van de accountability (het afleggen van verantwoording) van de Belgische samenwerking. Het Federale Parlement wordt zowel door DGD als DBE geïnformeerd. Een grotere rol voor de Commissie Buitenlandse Betrekkingen in het Federale Parlement kan volgens de OESO een opportuniteit zijn om meer accountability te verkrijgen en meer strategische beleidskeuzes mogelijk te maken.

European Union Emergency Trust Fund for Africa (EUTF)

Terwijl de migratieproblematiek (pre-corona) Europa beroerde, startte de Europese Commissie in 2018 een gezamenlijke evaluatie op van het Europees Noodfonds voor Afrika. Dit fonds heeft tot doel de grondoorzaken van instabiliteit, irreguliere migratie en gedwongen deportatie binnen Afrika aan te pakken. Het 'European Union Emergency Trust Fund for Stability and Addressing Root Causes of Irregular Migration and Displaced Persons in Africa', of 'EUTF' richt zich op projecten en programma's in 26 landen binnen drie geografische gebieden (Sahel en Tsjaadmeer, Noord-Afrika en Hoorn van Afrika).

België werd gevraagd deel uit te maken van de consultatiegroep van deze evaluatie. DBE volgde deze op in samenspraak met de Dienst van de Speciale Gezant Asiel en Migratie, die het EUTF inhoudelijk opvolgt. Een tussenvaluatie werd afgeleverd in oktober 2020 en onderzocht 200 (van in totaal 600) projecten die tussen 2016 en 2019 geïmplementeerd werden binnen het EUTF, alsook bezochten de evaluatoren zes landen ter plaatse (Ethiopië, Libië, Marokko, Niger, Senegal, Somalië).

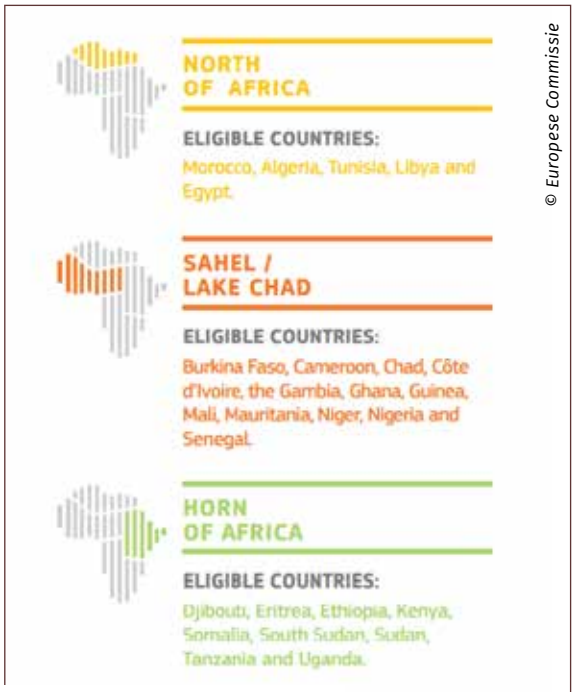

↑ *Overzicht van landen die in aanmerking komen voor financiering door de EUTF*

Het rapport benadrukte enkele positieve verwezenlijkingen van het EUTF, maar was verder kritisch. Voor een noodfonds werden te veel uiteenlopende projecten gefinancierd, terwijl een strategische visie vaak ontbrak. De claim kon niet meteen worden hardgemaakt dat de 'grondoorzaken' van migratie werden aangepakt. Projectontwerpen bleven oppervlakkig of er was een focus op het aanpakken van 'irreguliere migratie' in plaats van de 'grondoorzaken van irreguliere migratie', wat een wezenlijk verschil is. Het rapport formuleerde aanbevelingen voor de resterende tijd en voorziet in een eindevaluatie na afloop van het EUTF.

België benadrukte onder meer het belang van lokale partners en eindbegunstigden. Deze bleken weinig betrokken bij de implementatie en de evaluatie van het EUTF. In 2020 werd een Covid-respons uitgerold in samenwerking met WHO en UNICEF. De lidstaten vragen dat de impact van de coronapandemie wordt meegenomen in de komende monitoring- en evaluatieverslagen.

↑ *Vluchtelingen krijgen vaardigheidstraining (maken van zeep) in Oeganda, gefinancierd door EUTF*

© Enabel (Tim Bruijninckx)

↑ *Belgisch Fonds voor Voedselzekerheid: Project Maisha Bora in Tanzania*

LUIK 5 OPVOLGING VAN RECENTE EVALUATIES

HOE WORDEN DE AANBEVELINGEN OPGEVOLGD EN IN PRAKTIJK GEBRACHT?

Het jaar 2020 werd naast de coronapandemie mede bepaald door een overgangsperiode naar een nieuwe federale regering in België. Gedurende enkele maanden stonden verschillende programma's in het teken van continuïteit. Met de start van een nieuwe regering in oktober 2020 werden nieuwe accenten gelegd. De praktijk van de opvolging van recente evaluaties werd onlangs opnieuw positief beoordeeld door de OESO. Het Peer Review rapport opgemaakt door de OESO Development Assistance Committee (OESO-DAC) hecht belang aan de onafhankelijke rol van DBE, alsook aan een verdere ontwikkeling van de evaluatiedienst van Enabel die complementair kan zijn.

Het Belgisch Fonds voor Voedselzekerheid (BFVZ)

In haar communicatie naar DBE toe, geeft DGD aan dat men enkele aanpassingen aan de strategienota 'Landbouw en voedselzekerheid' zal doen, maar dat de algemene strategie niet veranderd zal worden. Nieuwe accenten rond agro-ecologie, kleinschalige landbouw en duurzame voedselketens worden gelegd, die in lijn lijken te zijn met de aanbevelingen uit de evaluatie. Het is te vroeg om te weten of de hernieuwde strategienota, voorzien in 2021, een antwoord zal bieden op de aanbevelingen van de evaluatie van het BFVZ uit 2019. DGD tracht momenteel de transversale beleidsprioriteiten (nutritie, gendergelijkheid en empowerment van vrouwen, en duurzame landbouw) in lijn te brengen met de nieuwe accenten. De link tussen voedselzekerheid en ondernemerschap zal worden uitgewerkt. DGD wenst in de toekomst meer in te zetten op lokale en regionale waardeketens die o.a. toegang tot gezonde voeding verhogen, waarbij gekeken zal worden naar zowel de economische, als sociale impact en gevolgen voor het milieu.

DGD stelt dat ze de aanbeveling betreffende een multi-actorenaanpak gerealiseerd heeft door deze aanpak te promoten in de landenportefeuilles. Enabel plant om in Benin, Guinee, Senegal en Rwanda synergiën en partnerschappen tot stand te brengen met zowel de Belgische ANGS, als met de privésector, lokale en internationale actoren. DBE stelt echter vast dat de aanbevelingen uit de evaluatie bij de totstandkoming van deze multi-actorenaanpak slechts gedeeltelijk in rekening werden genomen. DBE mist een focus op een participatieve aanpak bij het formuleren van de investeringen, diversiteit van de lokale partners en een meer holistische en transversale multi-actorenaanpak die rekening houdt met o.a. voedingswaarde en toegang tot water.

Voedselzekerheid wordt vandaag onder druk gezet door een veelheid aan crisissen en conflicten. In lijn met de aanbevelingen beseft DGD dat om duurzame landbouw te promoten linken gelegd moeten worden naar klimaatverandering, verlies aan biodiversiteit en ecosystemen.

De impact van de coronacrisis op voedselzekerheid kan moeilijk genegeerd worden. Deze crisis zorgt ervoor dat het aantal mensen dat aan acute hoger lijdt enorm stijgt en dat de behoefte aan veerkrachtige voedselsystemen toeneemt. Dit bemoeilijkt in veel gevallen de toegang tot de markt voor boeren, waardoor de eerdere strategie van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking om meer in te zetten op industriële landbouw, ondernemerschap en markttoegang, niet steeds de juiste keuze bleek. Net in tijden van een pandemie blijkt dat een holistische aanpak van voedselzekerheid aan de orde is, alsook een focus op kleinschalige landbouw die boeren helpt te overleven en honger kan verdrijven.

Exitstrategieën

Deze evaluatie onderzocht de terugtrekking (2015-2019) van de Belgische overheid uit zes voormalige partnerlanden van de Belgische samenwerking: Algerije, Bolivia, Ecuador, Peru, Vietnam en Zuid-Afrika. De evaluatie trachtte lessen te trekken uit de exitstrategieën en stelde enkele lacunes vast. Een jaar na de evaluatie telt België nog steeds veertien partnerlanden en werden geen exitstrategieën opgestart. De actoren van de niet-gouvernementele samenwerking blijven de komende jaren nog aanwezig in sommige van de zes landen. DGD geeft aan dat ze de continuïteit van samenwerkingsprogramma's wenste te garanderen zonder onderbrekingen tussen aflopende en nieuwe nog op te starten programma's.

Minister Kitir geeft aan dat tijdens deze legislatuur een nieuwe keuze van partnerlanden onderzocht kan worden. De Minister en DGD herbevestigen hun focus op de fragiele en minst ontwikkelde landen en maken ondertussen werk van twee thematische portefeuilles met betrekking tot klimaatverandering en sociale bescherming. Deze zullen aansluiten bij zowel de gouvernementele samenwerking als bij de thematische gemeenschappelijke strategische kaders van de niet-gouvernementele samenwerking. DBE stelt vast dat de beslissingen tot op heden in lijn liggen met enkele aanbevelingen die het belang onderstrepen van een strategische visie en verder gaan dan een 'one size fits all' beleid.

Wereldburgerschapseducatie

Twee jaar na afloop van deze evaluatie, uitgevoerd in 2018, stelt DBE vast dat de term wereldburgerschapseducatie meer gebruikt wordt dan de term ontwikkelingseducatie, zowel door DGD als de ANGS. Dit reflecteert de veranderende tijden. De actoren ontwikkelden strategieën voor een nieuw GSK België binnen de volgende cyclus (2022-2026), waarbij nagedacht werd hoe verder te kijken dan de Noord-Zuidopdeling. Thema's als dekolonisering, gelijkwaardige partnerschappen, het bereiken van moeilijke doelgroepen of het betrekken van partners zijn absoluut geen taboe. De ANGS zijn aan een vernieuwingsoperatie bezig die vaak breder gaat dan de aanbevelingen uit de evaluatie. De pandemie laat zich echter voelen met gevolgen voor het onderwijs, de culturele sector en het verenigingsleven waarbij activiteiten soms onderbroken of heruitgevonden moeten worden.

Audiovisuele acties blijven een belangrijke en interessante tool voor informatiedoorstroming. DGD hechtte aanzienlijk belang aan de aanbeveling om strategische samenwerkingsverbanden aan te gaan en staat garant voor een betere verspreiding en reikwijdte van audiovisuele producties. Het tegengaan van vooroordelen en stereotypes blijft hierbij belangrijk. De NGO-sector staat open voor samenwerkingen met productiehuizen, voor zover rekening gehouden kan worden met de expertise van NGO's, auteursrechten en geloofwaardigheid. Dit blijkt niet altijd het geval te zijn.

↑ *'E(du)quality', een spel over recht op kwaliteitsvol onderwijs*

Er werden stappen gezet om meer te werken met intermediaire actoren zoals sociale bewegingen, maar dat vereist voor de NGO's een bijzondere aanpak qua werking en budget. Het bereiken van nieuwe en moeilijkere doelgroepen staat hoog op de agenda van de actoren.

Langs Nederlandstalige en Franstalige zijde doet men inspanningen om het technisch en beroepsonderwijs te bereiken via de programma's van Enabel, Kruit en Annoncer la Couleur.

Het structureel betrekken van de zuidelijke actoren is een aanbeveling die complexer is om op te volgen. De NGO's betrekken de lokale partners actief bij het uittekenen van landenprogramma's, maar in de partnerlanden is men niet noodzakelijk bezig met sensibilisering. Ook is het door de coronapandemie moeilijker geworden om te reizen en actoren in het zuiden te betrekken. In het kader van leertrajecten binnen het GSK België en de ngo-federatie wordt dit deels opgevangen door aandacht te schenken aan diversiteit en de diaspora's. Vooral de diaspora's in België stellen zich steeds nadrukkelijker voor als de link met het 'zuiden' binnen de 'noordwerking'.

Impact van de universitaire samenwerking

Deze evaluatie uit 2018 richtte zich voornamelijk op de beurzen en institutionele samenwerkingsprogramma's van twee koepels van instituten voor hoger onderwijs: VLIR-UOS aan Nederlandstalige kant, en ARES aan Franstalige kant. Ten opzichte van de aanbevelingen van deze evaluatie is vooruitgang merkbaar op meerdere vlakken.

VLIR-UOS bracht verbeteringen aan bij de Institutionele Universitaire Samenwerking (IUS) en legde onder meer de nadruk op de organisatiecapaciteiten. De nieuwe IUS-programma's worden uitgerold vanaf september 2022. Er wordt meer aandacht geschonken aan de analyse van de trajecten die beursstudenten afleggen. VLIR-UOS ontwikkelde een nieuwe globale beurzenstrategie met een alumnibeleid. Bijzondere aandacht werd besteed aan de valorisatie en uptake van kennis via diverse netwerken. Gender werd door VLIR-UOS explicieter in haar selectiecriteria opgenomen en er werd een nieuw gender- en diversiteitsbeleid goedgekeurd.

↑ *Pham Ngoc Thach Universiteit Geneeskunde, Vietnam*

Ook bij **ARES** heeft de evaluatie aanleiding gegeven tot nieuwe ontwikkelingen: de leden worden sterker gesensibiliseerd rond evaluatie, een nieuw intern evaluatiebeleid is in opmaak, de bestaande instrumenten werden geëvalueerd met het oog op de nieuwe programmacyclus en communicatie staat hoger op de agenda. ARES heeft een grootschalige bewustmakingscampagne rond de genderproblematiek gevoerd. Dit vraagstuk wordt transversaal opgenomen bij de selectie voor studiebeurzen. Er zijn maatregelen genomen om te voorkomen dat zwangere vrouwen in hun opleiding worden benadeeld.

In maart 2021 werd het thematisch Gemeenschappelijk Strategisch Kader 'Higher Education and Science for Sustainable Development' ingediend door VLIR-UOS, ARES en het Instituut voor Tropische Geneeskunde (ITG). Dit GSK biedt een meerwaarde om de aanbevelingen op te volgen. Er werd een gezamenlijke veranderingstheorie uitgewerkt en er zullen collectieve leertrajecten rond beurzen en hun bijdrage tot duurzame ontwikkeling opgezet worden.

Door de coronacrisis werden de kwetsbaarheden van de bestaande structuren blootgelegd. Internationale mobiliteit is een belangrijk onderdeel van de universitaire samenwerking. De reisbeperkingen hebben dan ook een enorme impact gehad op beursstudenten, wat geleid heeft tot verzoeken aan DGD om budgetten over te dragen. De universiteiten worden door de maatregelen uitgedaagd in hun manier van werken. Dit zorgt voor het herbekijken van beurstypes. VLIR-UOS richtte tijdens de crisis 'Community talks' op voor de uitwisseling van informatie en ervaringen omtrent Covid-19.

© BIO

↑ *Belgische klimaatfinanciering: Project Ten Merina in Senegal*

LUIK 6 DE VOORTGANG VAN HET PROGRAMMA

LOPENDE EVALUATIES

Beleid van core funding

In april 2020 lanceerde de Dienst Bijzondere Evaluatie (DBE) een evaluatie van het Belgisch beleid van core funding van de internationale en multilaterale partnerorganisaties. Dit instrument voorziet bijdragen voor de algemene middelen van voormelde partnerorganisaties. De evaluatie vond haar relevantie in het feit dat België zich onderscheidt als een voorstander van een doeltreffend multilateralisme. Vijftien internationale partnerorganisaties ontvangen namelijk meer dan een derde van de Belgische multilaterale Ontwikkelingshulp via DGD.

De evaluatie was toegespitst op de multilaterale ontwikkelingsorganisaties van de Verenigde Naties, met bijzondere nadruk op de Belgische steun aan vier onder hen: United Nations Population Fund (UNFPA), United Nations Development Programme (UNDP), World Health Organisation (WHO) en Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR).

Bijzondere aandacht ging uit naar de wijze waarop DGD het beleid van core funding via verschillende instrumenten en mechanismen had uitgevoerd, alsook naar strategische aanbevelingen die gedaan konden worden om deze instrumenten en mechanismen in de toekomst doelmatiger en doeltreffender te definiëren en in te zetten via de vierjaarlijkse kaderovereenkomsten welke met de organisaties gesloten worden. Het eindrapport bevindt zich in de goedkeuringsfase en zal in april 2021 gepubliceerd worden.

Belgische klimaatfinanciering

DBE startte in 2020 een evaluatie op van de Belgische bijdrage aan internationale klimaatfinanciering. Deze evaluatie loopt tot medio 2021. De evaluatie wordt uitgevoerd in nauwe samenwerking met de Dienst Klimaatverandering van de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Milieu en de Dienst Milieu en Klimaat van de FOD Buitenlandse zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (MD8).

Internationale klimaatfinanciering is één van de instrumenten om klimaatverandering en de gevolgen daarvan te beperken. De Belgische bijdrage bedroeg in de periode 2013-2020 gemiddeld 88,5 miljoen euro per jaar, waarvan de federale bijdrage 83% beliep. De federale klimaatfinanciering die in aanmerking komt voor Officiële Ontwikkelingshulp bestaat voor ongeveer 40% uit financiering aan gespecialiseerde multilaterale fondsen, naast bilaterale bijdragen. De regering kondigde een hoger budget aan voor de nieuwe bestuursperiode en gaf aan dat het thema klimaat één van de grote prioriteiten wordt.

Deze evaluatie heeft als doel informatief te zijn en lessen te trekken op basis van een kritische analyse. Een beter begrip van de manier waarop de federale actoren de middelen tussen 2013 en 2020 ingezet hebben moet het debat over de post-2020 klimaatfinanciering helpen voeden. Casestudies worden in hoofdzaak vanop afstand en in samenwerking met lokale experts uitgevoerd in Senegal en Tanzania, waarbij projecten van Enabel, BIO en ANGS doorgelicht worden. Deze casestudies worden aangevuld met onderzoek naar relevante projecten in andere landen.

GEPLANDE EVALUATIES

Beheerscontract Enabel

DBE start in 2021 een evaluatie op van de landenstrategieën zoals voorzien in het beheerscontract tussen de Belgische federale staat en het Belgisch Ontwikkelingsagentschap Enabel. Het beheerscontract loopt van 2018 tot eind 2022. In de programmeringscyclus start de rol van Enabel bij het uitwerken van een landenstrategie binnen het algemene kader en de doelstellingen die door de betrokken ambassade worden opgesteld. Het beheerscontract bepaalt dat DBE een evaluatie van de landenstrategieën zal uitvoeren en dat de resultaten van de evaluatie worden meegenomen in de volgende programmeringscyclus. Tot nu toe werden er twee nieuwe landenprogramma's (Benin en Rwanda) volledig onderhandeld onder het nieuwe beheerscontract. Deze evaluatie zal zich richten op de landenstrategieën en hoe efficiënt de programmeringscyclus uitgevoerd werd.

Humanitaire hulp

DBE voorziet in 2021 een evaluatie over de impact van de Belgische humanitaire hulp met focus op programma's en projecten. De laatste evaluatie over dit thema dateert van 2008. Humanitaire hulp heeft in het laatste decennium een steeds belangrijker aandeel van het budget ontwikkelingssamenwerking ingenomen. In 2019 besteedde België 170 miljoen euro aan tijdelijke hulp bij natuurrampen en door de mens veroorzaakte crisissen. Daarnaast werden bijdragen verleend aan de algemene middelen van internationale humanitaire organisaties en flexibele fondsen.

Thema waardig werk

DBE plant voor 2022 een evaluatie rond het thema waardig werk die breder gaat dan de evaluatie naar het Gemeenschappelijk Strategisch Kader Waardig Werk (GSK WW) die we in dit jaarverslag bespreken. DBE volgt hiermee een aanbeveling op die aan haar gericht werd. DBE zal hierbij nagaan hoe de verschillende actoren van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking (Enabel, BIO, ANGS) waardig werk in hun programma's en projecten opnemen. De evaluatie heeft ook als doel te onderzoeken in welke mate er rekening wordt gehouden met de werk- en leefomstandigheden van werknemers en welke maatregelen genomen worden ter versterking van sociale bescherming. De evaluatie zal de nieuwe beleidsaccenten door Minister Kitir en de gevolgen van de wereldwijde coronapandemie meenemen.

Fragiele context

In 2022 staat een evaluatie rond fragiliteit gepland, die de instrumenten voor samenwerking in een onstabiele context zal onderzoeken. Uit verschillende studies en evaluaties is immers gebleken dat er in onstabiele contexten een gedifferentieerde aanpak nodig is. Documenten zoals de strategienota over fragiele situaties van 2013, de richtlijnen inzake fragiliteit (van de ACROPOLIS-groep) en het werk van INCAF (International Network on Conflict and Fragility) zullen als basis dienen voor deze evaluatie. De evaluatie zal zich richten op interventies uitgevoerd in de periode 2015-2020.

© UNICEF/Desjardins

↑ Materiaal van UNICEF wordt gelost in een Afrikaans partnerland

AFKORTINGEN

ABVV	Algemeen Belgische Vakverbond
ACLVB	Algemene Centrale der Liberale Vakverbonden van België
ACV	Algemeen Christelijk Vakverbond
AIDA	Action Insights Data
ANGS	Actoren van de Niet-Gouvernementele Samenwerking
ARES	Académie de Recherche et d'Enseignement supérieur
ASF	Avocats sans Frontières
BFVZ	Belgisch Fonds voor Voedselzekerheid
BIO	Belgische Investeringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden
BIS	Beweging voor Internationale Solidariteit
CPWW	Coördinatieplatform Waardig Werk
D4D	Digital for Development
DAC	Development Assistance Committee
DBE	Dienst Bijzondere Evaluatie van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking
DDI	Dalberg Data Insights
DGD	Directie-Generaal Ontwikkelingssamenwerking en Humanitaire Hulp
Enabel	Belgisch Ontwikkelingsagentschap
EUTF	European Union Trust Fund for Africa
FOD	Federale Overheidsdienst
FOS	Fonds voor Ontwikkelingssamenwerking – Socialistische Solidariteit
GCSPF	Global Coalition for Social Protection Floors
GSK	Gemeenschappelijk Strategisch Kader
IAO	Internationale Arbeidsorganisatie
ICT	Informatie- en Communicatietechnologie
IIAV	Instituut voor Internationale Arbeidersvorming
INCAF	International Network on Conflict and Fragility
ISVI	Internationaal Syndicaal Vormingsinstituut Instituut voor internationale vakbondssamenwerking
ITG	Instituut voor Tropische Geneeskunde
KCCA	Kampala Capital City Authority
LCM	Landsbond der Christelijke Mutualiteiten
LEWUTI	Legal Empowerment of Women Using Innovation and Technology
MDAD	Mobile Data Analytics for Development
MOPAN	Multilateral Organisational Performance Assessment Network
NGO	Niet-gouvernementele organisatie
NTC	National Teachers' Colleges
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OHCHR	United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights
Oxfam-Sol	Oxfam-Solidariteit
PARERBA	Projet d'Appui à la Réduction de l'Émigration Rurale et à la Réintégration dans le Bassin Arachidier
PLVZ	Platform Landbouw en Voedselzekerheid
SDG	Sustainable Development Goals (Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen)
Solsoc	Solidarité Socialiste
TTE	Teacher Training Education
UNCDF	United Nations Capital Development Fund
UNDP	United Nations Development Program
UNEP	United Nations Environment Programme
UNFPA	United Nations Population Fund
UNICEF	United Nations Children's Fund
VLIR-UOS	Vlaamse Interuniversitaire Raad - Universitaire Ontwikkelingssamenwerking
WHO	World Health Organisation
WSM	We Social Movements
WW	Waardig Werk

Verantwoordelijke uitgever: FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking

Egmont
Karmelietenstraat 15 - B-1000 Brussel - +32 (0)2 501 38 34
www.diplomatie.belgium.be - www.dg-d.be
ses-dbe@diplobel.fed.be

Grafische Productie: Drifosett Printing SA

Wettelijk depot: 0218/2021/004

↑ *Project Waardig Werk: Een vrouw verkoopt vis op een markt in DR Congo*

© Kristof Vadino / Enabel

BIBLIOGRAFIE

- DBE, alle evaluatieverslagen (2005-2020). https://diplomatie.belgium.be/nl/Beleid/Ontwikkelingssamenwerking/Onze_werkmethoden/Dienst_Bijzondere_Evaluatie/Verslagen/Evaluaties_DBE

- DBE, Evaluatie 'Digital for Development (D4D)'. In hoeverre kan het potentieel van digitale technologie worden benut voor/door de Belgische Ontwikkelingssamenwerking?, Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, 2020, Brussel. https://diplomatie.belgium.be/sites/default/files/downloads/ey_eval_d4d_eindverslag_deel_i_vf_13012021.pdf

- DBE, Evaluatie van het Gemeenschappelijk Strategisch Kader Waardig Werk. Aan de slag met Waardig Werk — hoe het GSK Waardig Werk dit thema mee in de praktijk brengt, Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, 2020, Brussel. https://diplomatie.belgium.be/sites/default/files/downloads/eindrapport_gsk_ww_final.pdf

- Enabel, Resultaten van de evaluatie van de reactie van Enabel op de Covid-19-pandemie, 2021. https://www.enabel.be/nl/publication/resultaten-van-de-evaluatie-van-de-reactie-van-enabel-op-de-covid-19-epidemie

- European Commission, Mid-term Evaluation of the European Union Emergency Trust Fund for Stability and Addressing Root Causes of Irregular Migration and Displaced Persons in Africa 2015-2019, 2020. https://ec.europa.eu/international-partnerships/mid-term-evaluation-european-union-emergency-trust-fund-stability-and-addressing-root-causes_en

De FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking werkt aan een vernieuwing van haar website, die in 2022 operationeel moet zijn. Wat de gevolgen zijn voor de hyperlinks is op moment van publicatie van dit jaarverslag nog niet duidelijk.

↑ *Project D4D: Technische school in Karamoja regio, Oeganda*

KONINKRIJK BELGIË

Federale Overheidsdienst

BUITENLANDSE ZAKEN, BUITENLANDSE HANDEL EN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

Dienst Bijzondere Evaluatie van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking

België
partner in ontwikkeling